

Карабан В. І.,*доктор філологічних наук,
професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Верба Л. Г.,***кандидат філологічних наук,
професор кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Карабан А. В.,***кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВАЖЛИВІСТЬ МЕТОДОЛОГІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА У ВИЗНАЧЕННІ МОВЛЕННЕВОГО АКТУ ЯК ОДИНИЦІ ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті у зв'язку із сучасним незадовільним станом вирішення проблеми одиниці перекладу викладаються й обґрунтовуються методологічні засади адекватного визначення мовленнєвого акту (МА) процесу утворення вихідного тексту (ВТ) як реальної одиниці перекладу. Аналізуються наявні підходи та дається їх критична оцінка з огляду на відсутність або хибність їх методологічних засад і теоретичних помилок. Пропонується вирішення проблеми одиниці перекладу на таких методологічних принципах дослідження перекладів, як урахування типості досліджуваних фактів, необхідність розрізнення діяльності та створених внаслідок неї артефакт (текстів перекладів), реалізм, детермінізм, історизм, об'єктивність і єдність теорії та практики. Доводиться, що пріоритетним об'єктом у визначенні одиниці перекладу є реконструйована на основі вихідного тексту дискурсивна мовленнєво-мисленнєва діяльність його автора. Для цього робиться розрізнення одиниць діяльності як таких її складників, які характеризуються тими самими основними властивостями, що й ціле, й елементами створеного внаслідок діяльності артефакту як такого, що складається не з одиниць, якими може характеризуватися тільки людська діяльність, а з елементів (знаків мовної системи тощо), які мають суттєво відмінні від цілого властивості та не мають тотожних із таким цілим властивостей. Методологічні та теоретичні положення нового вирішення проблеми одиниці перекладу підкріплюються емпіричними аргументами із практики ручного і машинного перекладу, роботи електронної пам'яті на оригінали та переклад і порівняння кількості речень як відбитків мовленнєвих актів у паралельних текстах. На основі цього й аналізу емпіричного матеріалу робиться висновок про те, що одиницею перекладу слід вважати мовленнєвий акт автора вихідного тексту, який реконструюється, інтерпретується та перетворюється цільовою мовою перекладачем із дотриманням її мовних та узусних норм.

Ключові слова: методологічні принципи перекладознавства, одиниця перекладу, мовленнєвий акт, речення як відбиток мовленнєвого акту, людська діяльність, акт, макроакт, текст як артефакт.

Постановка проблеми. Хоча нині теорія перекладу розвивається досить швидкими темпами, залучаючи нові аспекти дослідження складного об'єкту перекладознавства та нові дослідницькі підходи, проте залишаються, на нашу думку, принаймні дві важливі сфери, які потребують особливо прискіпливої уваги. Йдеться насамперед про нагальну необхідність уточнення визначень центральних елементів концептуального та термінологічного апарату теорії перекладу і методологічних принципів перекладознавства як науки [1]. І тут слід мати на увазі, що саме встановлення й опрацювання методологічних засад перекладознавства, передусім методологічних принципів дослідження, може сприяти виробленню й обґрунтуванню адекватних поглядів на сутність основних понять перекладознавства, тому ми розглянемо питання того, як формування методологічних принципів дослідження перекладу впливає на розв'язання суперечок стосовно вирішення проблеми одиниці перекладу, зокрема методологічно обґрунтоване визначення поняття, яке незмінно привертає до себе увагу і стосовно якого існують досить різні, у тому числі й протилежні думки перекладознавців, що майже не ґрунтуються на адекватних методологічних принципах дослідження.

Це стосується насамперед проблеми визначення одиниці перекладу. Мабуть, жодна з теоретичних проблем перекладознавства так довго, більше півстоліття [2], не привертає увагу такої кількості теоретиків перекладу, як проблема визначення одиниці перекладу, і не є такою суперечливою через намагання вирішити її на основі формальних елементів мови, нездатність точно визначити її та вживання одного й того самого терміна із досить різними значеннями [3, с. 121], а також через інші різні вади теоретичного й особливо методологічного характеру. Водночас слід зазначити, що перекладознавство не може уникнути питання про одиницю перекладу, оперування якою може дозволити встановлювати закономірності перекладацької діяльності, якщо воно претендує на статус окремої наукової дисципліни [4, с. 248].

У статті робиться спроба дати нове, обґрунтоване методологічно та теоретично визначення одиниці перекладу у письмовому перекладі. Проведений огляд праць, представлений нижче, свідчить про те, що через наявність величезної кількості різноманітних і недостатньо обґрунтованих і суперечливих вирішень проблеми одиниці перекладу, які майже не ґрунтувалися на методології перекладознавства, необхідне нове вирішення означеної проблеми на абсолютно нових, методологічних засадах, оскільки тільки обґрунтовані методологічні перекладознавчі принципи дозволяють правильно визначити одиниці перекладу.

Почнемо з того, що науковці, вживаючи майже автоматично, як певну даність термін «одиниця перекладу», докладно не аналізували та не визначали, що таке «одиниця» й у якому значенні має вживатися термін «переклад», аби складний термін «одиниця перекладу» вживався правильно, оскільки один із методологічних принципів наукового дослідження вимагає обов'язкового здійснення термінологічного аналізу термінів кожної науки.

Розглянемо спочатку значення терміна «одиниця» у терміносполученні «одиниця перекладу». Тлумачні словники дають такі визначення першого, які певним чином узгоджуються із терміном «переклад»: «окрема частина чогось, що становить відносно самостійне ціле» [5, с. 629], «окрема річ, яка вважається одним цілим і завершеним, але яка може бути частиною цілого» [6] (переклад наш – *В. К., Л. В., А. К.*), «єдиний цілісний об'єкт, що є складовою частиною цілого» [7] (переклад наш – *В. К., Л. В., А. К.*).

Важливим також видається визначення вимог до характеристик «одиниці». На основі наведеного вище визначення одиниці та з урахуванням перекладу як процесу такими, на нашу думку, є: 1) основна ознака – тотожність головних (суттєвих) ознак (властивостей) як частини цілого з ознаками (властивостями) самого цілого, 2) визначеність щодо локалізації (у ВТ чи ЦТ – цільовому тексті) чи у процесі перекладу, 3) визначеність параметрів (фізична величина), обмеженість і постійність у розмірі (у тому числі для зручного використання), 4) природа – діяльнісна (процес) чи субстанційна (артефакт)), 5) гранична кількість типів і видів, 6) відтворюваність, 7) незмінність (постійність) основних ознак, 8) можливість використання як одиниці (операційного) аналізу та 9) прийнятність для спільноти (перекладознавців). На нашу думку, всім цим вимогам до одиниці перекладу відповідає мовленнєвий акт (докладно про нього див. [8]).

Тепер розглянемо важливу для нас у цьому контексті складову частину значення терміна «переклад». У перекладознавчих термінологічних словниках цей термін подається як двозначний: він вживається для позначення як процесу перекладу, так і його результату [9, с. 36–38; 10, с. 137]. Тут для нас важливим є те, у якому значенні термін «переклад» вживається у терміносполученні «одиниця перекладу». Далі термінологічний аналіз не дозволяє чітко визначити це, і тому ми повинні використати тут геніальну тезу Л.С. Виготського [11, с. 267] про те, що одиниці можуть виокремлюватися не в об'єктах і їм подібних, а лише у людській діяльності, у нашому випадку – у процесі перекладу, який здійснюється перекладачем. Оскільки діяльність із створення вихідного тексту є первинною стосовно її результату, одиницю перекладу слід розглядати у діяльнісному плані: у процесі створення вихідного дискурсу та його інтерпретації перекладачем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальний огляд праць 1984–1995 років із проблеми визначення одиниці перекладу (автори Ж.-П. Віне та Ж. Дарбелне, К. Норд, М. Балларда, Г. Турі, Д. Селескович і М. Ледерер) представлений у першому томі «Енциклопедії перекладознавства» [12]. Стисла характеристика багатьох визначень одиниці перекладу (зокрема такими дослідниками, як І.І. Ревзін і В.Ю. Розенцвейг, Ю.Н. Марчук, Я.І. Рецкер, І.С. Алексеева, М.К. Гарбовський) подана у словниках перекладознавчих термінів М.Б. Раренка [9] та Л.Л. Нелюбіна [10].

Усі погляди перекладознавців на визначення одиниці перекладу можна поділити на такі підходи: 1) орієнтовані на мовні елементи ВТ та/або ЦТ, 2) орієнтовані на весь вихідний текст, 3) орієнтовані на смислові елементи вихідного тексту (квант смислу або концепт) і 4) орієнтовані на процес перекладу, котрий включає розуміння й інтерпретацію вихідного тексту.

Значна кількість дослідників одиниці перекладу вважають, що нею може бути будь-який елемент мови першотвору, навіть фонема [13, с. 42; 14–19; 37]. Деякі дослідники наголошують на тому, що одиниця перекладу може варіювати залежно від перекладача, перекладацького завдання та навіть конкретних вихідних текстів і труднощів перекладу [20, с. 5]. До «основних» одиниць перекладу відносять іноді навіть синтаксичні конструкції [21].

Доволі велика кількість перекладознавців стверджує, що універсальною одиницею перекладу є речення або пропозиція [22; 23; 24, с. 149], не уточнюючи, чи це стосується мовлення, мовленнєвої діяльності, чи мовної системи. Окремі дослідники перекладу вважають і складні речення одиницями перекладу, також не зазначаючи, як вони трактуються – як мовні елементи чи як мовленнєві одиниці [25]. Незначна кількість перекладознавців стверджують, що весь монокодовий текст оригіналу може вважатися одиницею перекладу [13, с. 42]. Н.Е. Лапшина говорить, що і полікодовий (мультимедійний) текст в Інтернеті, де поєднуються вербальні та невербальні компоненти, повинен розглядатися у функціональному плані неподільною єдністю, і тому він також може розглядатися як самостійна одиниця перекладу [26].

Слід також зазначити визначення концепту, транслатема або кванту смислу як одиниці перекладу [3, с. 25–26; 27, с. 281; 28; 29, с. 145; 30], суттєвою хибою яких є відсутність чіткої характеристики обсягу матеріального вираження та невідповідність вимогам до характеристики «одиниці» (про ці вимоги див. вище у розділі «Постановка проблеми»).

Досить близько підійшли до адекватного визначення одиниці перекладу Г. Хуанг і В. Канжонг, котрі визначили «речення у контексті» як одиницю перекладу [31]. Варто також зазначити, що порівняльний аналіз кількості речень у вихідних і цільових текстах, виконаний Г. Хуангом і В. Канжонгом [31, с. 113] показав, що до 96% перекладачів часто перекладають речення реченням, тоді як лише 4% рідко або ніколи не перекладають речення реченням. Їхній аналіз визначив одиницею перекладу речення у контексті, тобто, у наших термінах, фактично речення як відбиток мовленнєвого акту на письмі. Також вони наводили як аргумент статистичні дані про кількість речень в оригіналах і їх перекладах і опитування перекладачів стосовно того, що перекладачі вважають одиницею перекладу.

На підставі зв'язності реплік у діалозі окремі перекладознавці вважають і діалог одиницею перекладу [32]. Дехто

з дослідників художньої літератури називає художній образ одиницею перекладу, не уточнюючи його матеріального вираження й обсягу [33].

Недостатньо чітким у багатьох відношеннях, чомусь пов'язаним із одиницею орієнтування перекладача та позбавленим методологічних засад, є визначення одиниці перекладу М.К. Гарбовським як складної підсистеми «у цілісній системі процесу перекладу, що будується у своєму зовнішньому прояві на основі одиниці орієнтування, але включає в себе одну або кілька одиниць еквівалентності, які співвідносять поняття вихідного тексту з відповідними формами тексту перекладу» [4, с. 263] (переклад наш – В. К., Л. В., А. К.).

Розробники систем машинного перекладу й електронної пам'яті на оригінали та переклади за одиницю перекладу звичайно приймають речення (просте або складне) [34; 35; 36, с. 241].

Аналіз багатьох опублікованих досліджень проблеми одиниці перекладу засвідчує, що її визначення залишається недостатньо обґрунтованим у методологічному та теоретичному планах і переважно хибним. Відповідно до вище сформульованих критеріїв встановлення одиниці перекладу трактування мовних елементів (фонем, морфем, слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій, речень тощо) як одиниць перекладу є неправильним, по-перше, тому що всі вони не є одиницями як компонентами діяльності, а є лише елементами недіяльничого характеру; по-друге, такі визначення не відповідають методологічним принципам дослідження перекладу (про них див. нижче).

Наявні визначення речення як одиниці перекладу хибують тим, що не дають чіткого визначення речення і переважно характеризують його як елемент мовної системи (див., наприклад, [37; 38]), тоді як одиниці виокремлюються лише у людській діяльності.

Текст не може також вважатися одиницею перекладу, оскільки має недіяльничу природу та через свої фізичні розміри не може бути операційною одиницею аналізу перекладу. Визначення кванту смислу (транслятеми), художнього образу, стилістичних засобів тощо як одиниці перекладу також слід вважати неправильними, оскільки вони не відповідають, зокрема, таким критеріям одиниці, як визначеність параметрів, постійна й обмежена у розмірі конкретна матеріальна вираженість і, крім того, не засновані на певних методологічних перекладознавчих принципах.

Говорячи про методологічне обґрунтування визначення одиниці перекладу, слід зазначити, що абсолютна більшість дослідників не обтяжувала цим свої дослідження, і тут слід назвати, мабуть, лише одну статтю, у заголовку якої вжито слово «методологічний» – це праця О.В. Борисевич [39], де обґрунтовано критикуються наявні тоді визначення одиниці перекладу та зазначаються їхні певні вади, однак водночас авторка також не ставила питання про формування надійних методологічних засад перекладознавчого дослідження цієї проблеми, які би гарантували правильність підходів до визначення одиниці перекладу та які би базувалися на відомих загальнонаукових методологічних принципах (про них див., наприклад, [40; 41]), зокрема таких, як діалектизм (урахування іноді суперечливого зв'язку між сутністю об'єктів перекладу та їх проявами), історизм (урахування досвіду дослідження перекладознавчої проблеми), системність (всесвітність аналізу перекладознавчої про-

блеми або явища у перекладі), детермінізм (що є визначальним у перекладі та його аспектах), реалізм (співвіднесеність теорії із практикою перекладу та розрізнення типового, особливого й одиничного), ізоморфізм (розрізнення подібностей та уподібнення різностей) тощо у перекладознавчих дослідженнях.

Зрозуміло, що інтерпретація та пристосування загальних методологічних принципів і встановлення конкретно-наукових перекладознавчих принципів дослідження – справа доволі складна, тож потребує знань і розвитку філософії перекладу (яка у нас майже не розвивається і не викладається у вишах), проте завдяки такій роботі можна реально сформулювати справжні методологічні «дороговкази» для серйозних досліджень у галузі теорії перекладу та методології перекладознавства. Саме так може бути вирішена міцно закручена і доволі непрофесійно заявлена багатостраждальна проблема визначення такого центрального поняття теорії перекладу, як його одиниця.

Отже, суттєвою хобою багатьох проаналізованих підходів виявляється відсутність адекватного методологічного підґрунтя або наявність методологічних вад і недостатнє розуміння того, що онтологічно та гносеологічно первинною є діяльність автора вихідного тексту з його створення та діяльність перекладача зі створення на основі вихідного тексту цільового тексту.

Метою статті є перевірка нашої гіпотези про те, що тільки на основі правильних методологічних принципів дослідження перекладу як особливого виду діяльності можна адекватно визначити одиницю перекладу. Зазначена гіпотеза була сформульована на основі аналізу підходів перекладознавців до визначення одиниці перекладу та виявлення відсутності належних принципів дослідження і методологічної хибності підходів до вирішення проблеми одиниці перекладу.

Виклад основного матеріалу. У методологічному плані для забезпечення системності дослідження дуже важливим є розгляд одиниці перекладу у поєднанні процесу та результату перекладу. М. Тунес вказує [36, с. 258], що для визначення реальної одиниці перекладу необхідно узгоджувати дані аналізу процесу перекладу із даними, отриманими стосовно продукту перекладу.

Із самого початку викладу результатів слід зробити застереження щодо застосування нами підходу, який називається «реалістичною наукою». За такого підходу розрізняється типове та нетипове і нетипове не прирівнюється до типового, а трактується окремо від типового або як дегенеративний випадок типового чи взагалі як особливий об'єкт дослідження. Нетипове не може ставитися на один щабель із типовим, тобто нетиповий об'єкт не можна прирівнювати до типового.

Головний принцип реалістичної науки – бачити у подібному різне та різне у подібному та не отожднювати або приймати різне за подібне та подібне за різне. Прагматичний підхід до науки можна назвати так тому, що здебільшого він засновується на простому принципі аналогії, який переважно ігнорує зазначений принцип поділу на типове і нетипове і більше керується економією розумових зусиль, а це нерідко призводить до змішування різного з подібним і навпаки.

Прикладів цього є доволі – зокрема, й у мовознавстві, й у перекладознавстві. Так, візьмемо таке поняття, як «складносурядне речення» та «безсполучникове складне речення» (саме такі терміни із термінокомпонентом *речення* вживаються зазвичай на їх позначення). Насправді ж вони не відповідають

визначенню речення як елемента, між безпосередніми складовими якого існує предикативний зв'язок, адже складниками і складносурядного, і безсполучникового складного речення такого предикативного зв'язку немає. Вони по суті є бі- або поліпредикативними утвореннями, між складовими частинами яких існує дискурсивний семантико-прагматичний зв'язок.

З огляду на схарактеризований вище реалістичний науковий підхід суттєвого уточнення потребують також деякі елементи понятійного апарату перекладознавства. Насамперед тут слід зазначити, що наявна досить велика плутанина у визначенні одиниці перекладу, коли нею, зокрема, називають мовні елементи різних рівнів і навіть тексти. Така ситуація з різними та нерідко мало обґрунтованими, а то і необґрунтованими або такими, що ґрунтуються на хитких чи зовсім хибних методологічних засадах наукового дослідження перекладу, однозначно засвідчує, що нині вже назріла нагальна необхідність уточнення понятійного апарату перекладознавства і, зокрема, такого одного з основних понять, як «переклад з/на мову» (про це див. [42]) та поняття «одиниця перекладу».

Так, для правильного вирішення проблеми визначення одиниці перекладу слід враховувати такі два засадничі методологічні принципи реалістичної науки (а отже, й реалістичного перекладознавства), як обов'язкова необхідність розрізнення типових і нетипових об'єктів дослідження та необхідне розрізнення перекладу як мовленнєво-мисленнєвої діяльності (процес перекладу) та як артефакту, статичного об'єкта (текст перекладу). Відповідно до другого принципу одиниці як такі існують лише у людській осмисленій діяльності, тоді як у нединамічних об'єктах (артефактах) (див., наприклад, таке визначення артефакту [43]), яким, зокрема, по суті є текст перекладу) можна виокремити лише елементи.

Слід чітко мати на увазі, що одиниці виокремлюються лише у діяльності – наприклад, дія, акт, які характеризуються усвідомленістю (осмисленістю), цілеспрямованістю, контекстуалізованістю, наявністю діяча (людського агента), а елементи – це складові частини артефактів (про визначення дії як одиниці діяльності див. [44, с. 15; 45, с. 152; 46]). Суттєва відмінність одиниці діяльності від елемента артефакту полягає у тому, що одиниці як складові частини діяльності характеризуються тими самими основними властивостями (предметністю, осмисленістю, цілепокладанням), що й діяльність, тоді як артефакт складається з елементів, які за своїми властивостями зовсім не подібні (не тотожні) самому артефакту.

Типова людська діяльність як макроакт [47, с. 10; 48] становить сукупність актів, об'єднаних однією інтенцією та метою (хоча вона може складатися і з одного акту й у такому разі бути нетиповим, виродженим макроактом, подібно, наприклад, до односкладового «речення» з одним підметом, яке фактично становить «відбиток» простого мовленнєвого акту з односкладовою локуцією), становить згідно із принципом реалістичної науки не типовий, вироджений випадок реально типового (частішого у мовленні) двоскладового речення. Артефакти, створені внаслідок людської діяльності (а ними також є власне тексти перекладів), складаються із різних за природою елементів, як, наприклад, деконтекстуалізоване речення складається з відмінних за природою морфем, слів і словосполучень, котрі характеризуються абсолютно різними властивостями та не подібні, хіба що тільки у виродженому, нетиповому випадку тотожності морфем та слова.

Оскільки створення ВТ та ЦТ – це мовленнєво-мисленнєва діяльність, то одиницею перекладу є мовленнєво-мисленнєва дія (мовленнєво-мисленнєвий акт – МА), що характеризується певною пропозицією, мовленнєвою інтенцією продуцента мовленнєвого акту, перлокутивною силою (впливом на свідомість, волю та почуття реципієнта ВТ або ЦТ), контекстуалізованістю та пов'язаністю з іншими мовленнєвими актами у мовленнєво-розумовій діяльності.

Натомість елементи різних рівнів недіяльнісних об'єктів мають різні властивості. Якщо ми візьмемо людську природну мову як певну систему, то побачимо, що фонемі суттєво відмінні від морфем, морфемі – від слів і словосполучень, від речень, які відмінні від текстів. Це показує, що мовні елементи не можуть бути одиницями перекладу, вони є лише елементами ВТ або ЦТ як відбитків діяльності автора або перекладача. Враховуючи згадану вище вимогу реалістичності перекладознавства, фонема, морфема, слово та словосполучення не можуть бути одиницею перекладу, тому що не є типовими об'єктами, адже доволі рідко перекладаються окремі фонемі/графемі, морфемі, слова та словосполучення без урахування типового контексту – пропозиції, вжитої з певною мовленнєвою та позамовленнєвою метою.

Отже, у перекладі слід розрізняти одиниці мовленнєвої діяльності автора вихідного тексту й автора перекладеного тексту. Із цього випливає, що одиницею перекладу як мовленнєвої діяльності є мовленнєвий акт автора оригіналу. Водночас слід мати на увазі, що тексти існують як результат мовленнєвої діяльності, яку можна реконструювати на основі текстів.

Підкреслимо, що мовленнєво-мисленнєвий акт як одиниця мовленнєво-розумової діяльності та його відбиток (речення) є типовим об'єктом перекладу й орієнтації перекладача у вихідному тексті, тому лише він може вважатися одиницею перекладу як мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Оскільки існують два типи мовленнєво-мисленнєвих актів – прості та складні, то саме вони і є одиницями перекладу. Часткове підтвердження цього можна знайти у порівнянні кількості речень як відбитків мовленнєво-розумових актів у ВТ та ЦТ (про це див. нижче). Як зазначалося нами в аналізі попередніх досліджень, у системах машинного перекладу й електронної пам'яті перекладача (translation memory) за одиницю перекладу приймається вихідне речення (див., наприклад, [36; 49]), але оскільки речення є «відбитком» мовленнєвого акту, то правильніше говорити про речення як відбиток мовленнєвого акту.

Отже, дискусії щодо визначення одиниці перекладу як процесу переходять на вищий, методологічний, щабель, оскільки попередні визначення одиниці процесу перекладу вважаються нами хибними через неправильність методологічних і, відповідно, й теоретичних засад.

Оскільки одним із критеріїв істинності теоретичних положень є їхня відповідність реальним фактам і узгодженість із ними [50; 51], то розглянемо, що маємо у цьому плані у реальній практиці перекладу. Зазначимо, що примітною особливістю мовленнєвих актів перекладача є те, що їхня інтенціональність і значною мірою пропозиційний зміст зумовлені мовленнєвими актами автора оригіналу. У перекладі мовленнєві акти автора оригіналу іноді можуть членуватися або об'єднуватися, але від цього не змінюється суть одиниці перекладу. Проведений нами підрахунок кількості речень як відбитків мовленнєвих актів у 7

оповіданнях зі збірки «The Best Stories of O'Henry» [52] та їхніх перекладах [53] показав, що у більшості перекладів оповідань кількість речень ЦТ відрізняється від кількості речень ВТ всього лише на 3–8%, а у деяких випадках кількість речень ВТ та ЦТ майже збігається.

Таблиця 1

Кількість речень у вихідних і цільових текстах

Вихідні тексти	Кількість речень в оригіналі	Кількість речень у перекладі
O'Henry. The Gift of the Magi	129	133
O'Henry. Green Door	150	150
O'Henry. Pendulum	109	116
O'Henry. The Skylight Room	176	172
O'Henry. The Love-Philtre of Ikey Schoenstein	115	124
O'Henry. The Cop and the Anthem	140	152
O'Henry. Between Rounds	180	191
Усього	979 (100%)	1 038 (106%)

Той факт, що кількість речень у вихідному тексті буває дещо відмінною від кількості речень вихідного тексту, може бути зумовлений окремими індивідуальними перекладацькими рішеннями, застосуванням трансформацій об'єднання та членування речень у вихідному тексті та певними розбіжностями систем англійської й української мов і дещо відмінним характером узусів і мовленнєвих норм двох мов.

Ще одним аргументом на користь того, що саме мовленнєвий акт є одиницею перекладу, може бути інтроспективний досвід перекладачів, який засвідчує, що вони переважно перекладають по реченнях оригіналу одне за одним як відбитки здійснених автором оригіналу мовленнєвих актів (див. [12; 54, с. 304–306]).

Отже, одиницею перекладу слід вважати таку одиницю діяльності автора ВТ, як мовленнєвий акт, а її відповідником – результатом діяльності перекладача – виступає відповідний мовленнєвий акт у вигляді його відбитку (речення) у ЦТ разом із його контекстуальним оточенням, адже значення МА та речення уточнюються його контекстом.

Висновки. Проведене дослідження переконливо, на наш погляд, показало, що адекватне визначення основних понять теорії перекладу, у тому числі й одиниці перекладу, повинно засновуватися передусім на належних обґрунтованих методологічних засадах дослідження, завдяки чому таке визначення може бути спростоване лише тоді, коли будуть виявлені й обґрунтовано доведені вади відповідних методологічних принципів. Будь-які «постулати» у визначенні фундаментальних понять перекладознавства повинні піддаватися сумніву, оскільки такі «загальновизнані» постулати можуть бути хибними або містити певні вади.

Для вирішення проблеми одиниці перекладу використано основні методологічні перекладознавчі принципи дослідження: реалістичність (урахування типовості мовленнєвих актів як типових одиниць перекладу), системність (розгляд всіх важливих аспектів одиниці перекладу), детермінізм (зумовленість результату перекладу діяльністю автора ВТ й автора ЦТ), історизм (аналіз історії дослідження терміна та відповідного поняття), узгодженість із практикою перекладу, діяльнісний підхід (аналіз процесу перекладу), інформаційний підхід (розгляд смислу процесу перекладу).

На їх основі одиницею перекладу визначено мовленнєвий акт (який одночасно є мисленнєвим актом) автора оригінального твору, здійснений у письмовій або усній формі, що реконструюється й інтерпретується на основі його пропозиції, ілюкції та перлюкції та перетворюється перекладачем у вигляді адекватного мовленнєвого акту відповідно до мовних та узусних норм цільової мови.

Отримані результати також засвідчують важливість ретельної та глибокої дослідницької роботи теоретиків і методологів перекладу у галузі формування методологічних засад і, особливо, методологічних принципів перекладознавчих досліджень. Визначення мовленнєвого акту, представленого реченням або сукупністю речень як результатом його реалізації у письмовому мовленні, одиницею перекладу має такі теоретичні імплікації: можливість правильного аналізу процесу та результату перекладу й обґрунтування використання у машинному перекладі та програмах електронної пам'яті на оригінали та переклади речень (відбитків мовленнєвих актів) як одиниць перекладу.

Важливим практичним наслідком визначення мовленнєвих актів як одиниць перекладу має бути зростання уваги у методиці навчання перекладу до вивчення прагматики перекладу та теорії мовленнєвих актів. У теоретичному навчанні перекладачів слід робити наголос на розумінні важливості формування адекватних методологічних принципів аналізу перекладу як складного явища, що має подвійну діяльну природу (діяльність автора вихідного тексту і перекладача) та субстанційну недіяльну природу артефакту (у вигляді ВТ та ЦТ) й урахування цього у вирішенні перекладознавчих проблем. Слід глибше розробляти методологію перекладознавства як його окрему галузь, використовувати її у теоретичних дослідженнях як підґрунтя, аби не припускати хибних рішень у практиці дослідження перекладу. Перекладознавцям необхідно приділяти значно більше уваги дослідженню та формулюванню методологічних принципів своєї науки, котрі можуть слугувати надійними дороговказами для дослідників перекладу в аналізі емпіричного матеріалу та визначенні фундаментальних елементів концептуального апарату перекладознавства.

Для верифікації першого основного теоретичного твердження («Жодна наукова публікація про визначення одиниці перекладу не заснована на (адекватних) перекладознавчих методологічних принципах і тому містить хибне визначення одиниці перекладу») достатньо знайти хоч одну публікацію про одиницю перекладу, визначення якої засновується на експліцитних методологічних принципах перекладознавства. Верифікація другого основного твердження про запропоноване визначення одиниці перекладу як мовленнєвого акту автора ВТ можлива перевіркою такого твердження (якщо воно виявиться хибним, то таке визначення неправильне або неповне): «Немає жодного перекладу, де би не була приблизно однакова (із розбіжністю у плюс-мінус 10%) кількість речень як відбитків мовленнєвих актів у ВТ та ЦТ».

Однією із перспектив досліджень із визначення мовленнєвого акту як одиниці перекладу слід вважати необхідність подальшого теоретичного вивчення відмінностей і подібностей між одиницею перекладу та такими суміжними поняттями, як одиниця орієнтації у перекладі, елемент фокусу уваги перекладача, одиниця редагування перекладу й одиниця оцінювання перекладу.

Оскільки переважна більшість досліджень щодо визначення одиниці перекладу стосувалася письмового перекладу, то однією із перспектив є поглиблений підхід до визначення одиниці усного перекладу, оскільки нерідко замість одиниці перекладу в усному перекладі виділяють «одиницю смислу» (див., наприклад, [55, с. 118]): чи існує така одиниця взагалі, а якщо існує, то які є відмінності та подібності між одиницею перекладу в письмовому й усному перекладах.

Література:

1. Карабан В.І. Методологія перекладознавства потребує більшої уваги дослідників перекладу. *Переклад і мова: компаративні студії* : матеріали першої міжнар. конф. (Київ, 27–28 берез. 2019 р.). Київ, 2019. С. 72–74.
2. Wang F., Zheng B. A review of the research on translation unit in the past six decades. *Foreign language research*. 2019. Vol. 207. № 2. P. 99–105.
3. Минченков А.Г. Проблема выделения единицы перевода и возможности ее решения в рамках когнитивно-эвристической модели. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 9: Филология. Востоковедение. Журналистика*. 2008. Вып. 1. Ч. 2. С. 162–166.
4. Гарбовский Н.К. Теория перевода. Москва, 2004. 544 с.
5. Одиниця. *Словник УКРЛІТ.ОПГ*. URL: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8F (дата звернення 27.10.2021).
6. What is Unit? – Definition, Facts & Example. *SplashLearn – Fun Math Practice Games for Kindergarten to Grade 5*. URL: <https://www.splashlearn.com/math-vocabulary/algebra/unit> (дата звернення 26.10.2021).
7. Definition of UNIT. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/unit> (дата звернення 25.10.2021).
8. Speech Acts. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/speech-acts/> (дата звернення 30.10.2021).
9. Раренко М.Б. Основные понятия переводоведения (отечественный опыт). Терминологический словарь-справочник. Москва, 2010. С. 261.
10. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва, 2003. 162 с.
11. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологическое исследование. Москва – Ленинград : Соц.-эконом. изд-во, 1934. 267 с.
12. Ballard M. Unit of translation. *Handbook of Translation Studies*. Amsterdam, 2010. P. 437–440. URL: <https://doi.org/10.1075/hts.1.uni1> (дата звернення 22.10.2021).
13. Пушкина А.В. К вопросу о передаче единицы перевода на разных уровнях языка (на примере художественного произведения). *Международный научно-исследовательский журнал*. 2017. № 11/65. Ч. 2. С. 39–42.
14. Проблема определения единицы перевода. Коммуникативное членение текста. *Лингвистика: конспект лекций*. URL: <http://linguistics-konспект.org/?content=13378> (дата звернення 31.10.2021).
15. Jinna Z. The Study of Translation Units in Scientific and Technical Texts. *Bulletin of the Moscow State Regional University (Linguistics)*. 2019. № 4. P. 153–159.
16. Степанов В.Г. Редакционная подготовка изданий переводной литературы: Конспект лекций. Москва : Изд-во МГАП «Мир книги», 1997. 64 с.
17. Zepedda A.E.P. Procedure of translation, transliteration and transcription. *Applied Translation*. 2020. URL: <https://doi.org/10.51708/apprans.v14n2.1203> (дата звернення 25.10.2021).
18. Raído V.E. Investigating the Web Search Behaviors of Translation Students: An Exploratory and Multiple-Case Study: dissertation presented for the award of Doctor of Philosophy (Doctor Europeus). Barcelona, Spain, 2011. 536 p.
19. Wang E. Translation Unit and Translation Studies Scope. *Comparative Literature: East & West*. 2009. Vol. 11. № 1. P. 120–126. URL: <https://doi.org/10.1080/25723618.2009.12015368> (дата звернення 22.10.2021).
20. Vanroy B., Schaeffer M., Macken L. Comparing the Effect of Product-Based Metrics on the Translation Process. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.681945> (дата звернення 24.10.2021).
21. Danylchenko I., Zhovinsky Y. Construction as basic translation unit: A case of referring to blind people in English and Ukrainian. *SHS Web of Conferences*. 2021. Vol. 105. P. 03003. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110503003> (дата звернення 31.10.2021).
22. Овсянникова Е.В. Предложение как единица перевода. *Язык и культура: серия «Филология»*. Вып. 8. Т. III. Ч. 2: Лингвокультурологическая интерпретация текста. Теория и практика перевода. Киев : Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2005. С. 287–290.
23. Maia V. The sentence as a unit of translation. *Proceedings of the III Jornadas de Tradução do ISAI*, Porto. 1996. P. 27–36.
24. Алексеева И.С. Введение в перевод введение : учебное пособие. Санкт-Петербург : Филологич. ф-т СПбГУ; Москва : Изд. центр «Академия», 2004. 352 с.
25. Кобякова І.К., Помазановська С.О. Механізми перекладу складних речень як мінімальної одиниці перекладу. *The 4th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science”* (December 11–13, 2019). Sofia, Bulgaria. 2019. С. 412–421.
26. Лапшина Н.Э. Поликодовый текст как единица перевода. *Традиционное и новое в лингвистике, переводоведении, лингвокультурологии и лингводидактике* : сборник статей. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2017. С. 51–54.
27. Одрехівська І.М. Філософія перекладознавчої концепції Віктора Коптілова: від метакритики до теорії перекладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2016. № 2 (12). С. 276–283.
28. Галас А.С. Відтворення особливостей драматичного діалогу в перекладі. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. С. 142.
29. Панченко Е.И. Роль единицы перевода при переводе юмористического текста. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. Т. 25 (64). № 1. Ч. 1. С. 144–148.
30. Развитие теории перевода в трудах западноевропейских лингвистов. URL: <https://docplayer.com/59335869-Razvitie-teorii-perevodav-trudah-zapadnoevropeyskih.html> (дата звернення: 24.10.2021).
31. Huang H.J., Wu C. The Unit of Translation: Statistics Speak. 2009. Vol. 54. № 1. P. 110–130. URL: <https://doi.org/10.7202/029796ar> (дата звернення 29.10.2021).
32. Чернова А.В., Аванесян А.А. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Научные, научно-практические конференции и публикации, новости науки*. URL: http://confcontact.com/2013_04_17/30_Chernova.htm (дата звернення: 28.10.2021).
33. Семантико-стилістичні проблеми перекладу галузевих текстів. природничі дисципліни (англійська мова). URL: <https://docplayer.net/71898329-Semantiko-stilistichni-problemi-perekladu-galuzevih-tekstiv-prirodniczi-disciplini-angliyska-mova-iv-kurs.html> (дата звернення 30.10.2021).
34. Bao G. G-Transformer for Document-Level Machine Translation. *Proceedings of the 59th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing (Vol. 1: Long Papers)*. Stroudsburg,

- PA, USA, 2021. URL: <https://doi.org/10.18653/v1/2021.acl-long.267> (дата звернення 22.10.2021).
35. Garcia I. Computer-Aided Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Technology*. Routledge, 2014. URL: <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315749129.ch3> (дата звернення 23.10.2021).
 36. Thunes M. The concept of 'translation unit' revisited. *Bergen Language and Linguistics Studies*. 2017. Vol. 8. № 1. URL: <https://doi.org/10.15845/bells.v8i1.1331> (дата звернення 31.10.2021).
 37. Мовна одиниця. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мовна_одиниця (дата звернення: 30.10.2021).
 38. Sauerland U. On the definition of sentence. *Theoretical Linguistics*. 2016. Vol. 42. № 1–2. URL: <https://doi.org/10.1515/tl-2016-0007> (дата звернення 29.10.2021).
 39. Борисевич Е.В. К вопросу об основных методологических проблемах выделения единицы перевод. *Вопросы теоретического и славянского языкознания* : сборник статей молодых ученых к 40-летию кафедры теоретического и славянского языкознания БГУ. Минск, 2007. С. 62–70.
 40. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2003. 192 с.
 41. Наукове дослідження: методи та методологія. *Освіта. UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14098/> (дата звернення: 28.10.2021).
 42. Карабан В.І., Карабан А.В. Узус і переклад: з чого та на що ми перекладаємо? *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2017. Вип. 34. С. 52–56.
 43. Артефакт. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=43387 (дата звернення: 25.10.2021).
 44. Выготский Л.С. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 2: Проблемы общей психологии / под ред. В.В. Давыдова. Москва, 1982. 504 с.
 45. Александрова Ю.В. Основы общей психологии. Москва, 1999. 805 с.
 46. Действие. *Психология. НЭС*. URL: <https://vocabulary.ru/termin/deistvie.html> (дата звернення: 31.10.2021).
 47. Van Dijk T.A. Macro contexts. *Discourse and International Relations*. Bern, 2007. P. 3–27.
 48. Van Dijk T.A. Macrostructures in Discourse. *Macrostructures*. 2019. P. 26–106. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429025532-2> (дата звернення 27.10.2021).
 49. Macken, L. In search of the recurrent units of translation. *Linguistica Antverpiensia, New Series – Themes in Translation Studies*. Vol. 8. 2013. URL: <https://doi.org/10.52034/lanstts.v0i8.251> (дата звернення 22.10.2021).
 50. Bradford A. What Is a Scientific Theory? *livescience.com*. URL: <https://www.livescience.com/21491-what-is-a-scientific-theory-definition-of-theory.html> (дата звернення 24.10.2021).
 51. Наукова теорія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукова_теорія (дата звернення: 29.10.2021).
 52. The Best Short Stories of O. Henry. New York: Modern Library, 1959. 368 p.
 53. О. Генрі. Оповідання. Харків : Фоліо, 2017. 224 с.
 54. Kenny D. Unit of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge, 2009. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203872062> (дата звернення 30.10.2021).
 55. Артемьева Ю.В. Единица смысла в переводе. *Russian journal of linguistics*. 2014. № 1. С. 110–119.

Karaban V., Verba L., Karaban A. The importance of translation studies methodology in defining the speech act as a unit of translation

Summary. In connection with the current unsatisfactory state of solving the problem of the translation unit, the methodological principles of adequate definition of the speech act of the source text as a real translation unit are set out and substantiated in the article. Existing approaches are analyzed and critically evaluated related to the absence or inaccuracy of their methodological principles and theoretical errors. It is proposed to solve the problem of translation units on such methodological principles of translation research as taking into account the typicality of facts under research, the need to distinguish between human activities and target texts as artefacts, the principle of determinism, objectivity, and the unity of theory and practice. It is proved that the priority object in the endeavor of determining the unit of translation is the discursive speech and cognitive activity of its author reconstructed on the basis of the source text. To do this, a distinction is made between units of activity as its components, characterized by the same properties as the whole itself, and elements, created as a result of an artifact production as such, consisting not of units that can characterize only human activity, but of elements (in this case, signs of language system), which have significantly different properties from the whole and do not have identical properties with such a whole. Methodological and theoretical provisions of the new solution of the translation unit problem are supported by empirical arguments from the practice of manual and machine translation, the work of electronic translation memories, and comparison of the number of sentences as imprints of speech acts in parallel texts. Based on those and the analysis of empirical material, it is concluded that the source text author's speech act, that is reconstructed, interpreted and recreated in the target language in compliance with its linguistic and oral norms, should be considered a translation unit.

Key words: methodological principles of translation studies, translation unit, speech act, sentence as an imprint of a speech act, human activity, act, macroact, text as an artefact.